

Els Barris de **Palma**

Revisió del Pla general d'ordenació urbana i d'actuacions urbanístiques

Número 11 • 1995

**RAFAL VELL,
RAFAL NOU I
EL VIVER**

El Rafal Nou

El Viver, el Rafal Vell i el Rafal Nou constitueixen uns nuclis de població desiguals, que han anat creixent vora l'antiga carretera d'Inca, als voltants de les possessions del Rafal i de Son Ametler. Actualment estan totalment integrats dins la ciutat, no obstant això, hi continua havent algunes possessions o zones rústiques, si bé és cert que en alguns casos ja només en queda el topònim. Aquesta contrada és delimitada per la via de cintura i la carretera d'Inca, i és travessada pels torrents de Bàrbara i Gros. En qualsevol cas, es tracta de tres nuclis de població ben diferenciats, amb una història i unes característiques urbanes prou distintes. El Rafal Vell té tota l'aparença d'un barri popular que ha crescut al llarg dels últims decennis; en canvi, el Rafal Nou, és una urbanització recent, amb habitatges plurifamiliars i unes necessitats relacionades amb una població jove. El Viver, per altra part, tenia, inicialment, totes les característiques d'una zona obrera, amb habitatges humils i unifamiliars.

La població 163 - 165

Es tracta de tres barris perifèrics de la ciutat, amb un total de 16.161 habitants, la meitat dels quals resideix al Rafal Vell. Una de les notes que més els caracteritza és l'alt percentatge de població jove.

encara la necessitat de nous equipaments.

Plànol 168 - 169

Història 170 - 171

La història del Rafal Vell es remunta a la possessió homònima, però especialment al procés d'urbanització del decenni de 1930, i en especial al dels anys 60. La zona del Rafal Nou en canvi té a penes uns anys d'història. El Viver, per la seva banda, va sorgir a causa de la parcel·lació de Son Ametler, amb un projecte de l'arquitecte Jaume Alenyar.

Patrimoni 172 - 173

Un dels elements més característics de la zona són les cases de Son Ametler, en estat de degradació, però considerades com un ele-

ment patrimonial a preservar.

Vida social 174

Al Rafal, tant al Vell com al Nou, hi ha estat especialment significativa la presència de l'Església catòlica (la parròquia de la Mare de Déu de Montserrat, el col·legi Sant Josep Obrer, etc.) i de les associacions de veïns, creades al començament del decenni de 1970.

Associacions 175

Principals entitats existents als tres barris: associacions de veïns, tercera edat, esportives i recreatives.

Revisió 166 - 167

Els darrers anys s'han fet algunes innovacions urbanístiques a la zona, relacionades sobretot amb les comunicacions amb l'exterior, carrers i places. Ara hi destaca

RAFAL VELL, RAFAL NOU I EL VIVER

El Rafal Vell, el Viver i el Rafal Nou són tres barris perifèrics de Palma situats al llarg de la carretera d'Inca. El Rafal Vell i el Viver són antics assentaments amb un gran nombre d'habitatges unifamiliars, mentre que el Rafal Nou presenta totes les característiques d'un barri dormitori de la ciutat.

Els límits del conjunt són: al nord els barris de Son Cladera, Son Rul·lan i Mare de Déu de Lluc, al sud Son Goteu, a l'est el terme de Marratxí i a l'oest Son Fortesa Nou.

La superfície dels barris és similar en el cas del Rafal Vell i el Viver, 52,2 ha i 58,47 ha, respectivament, mentre que la del Rafal Nou és menor, amb 30,14 ha.

Respecte a la població apareixen desigualtats destacades entre les tres barriades. La que té major nombre d'habitants és el Rafal Vell amb 8.232, seguida del Viver, amb quasi la meitat (4.699), i del Rafal Nou, amb 3.230. La suma del conjunt representa el 5,32% de la població total de Palma.

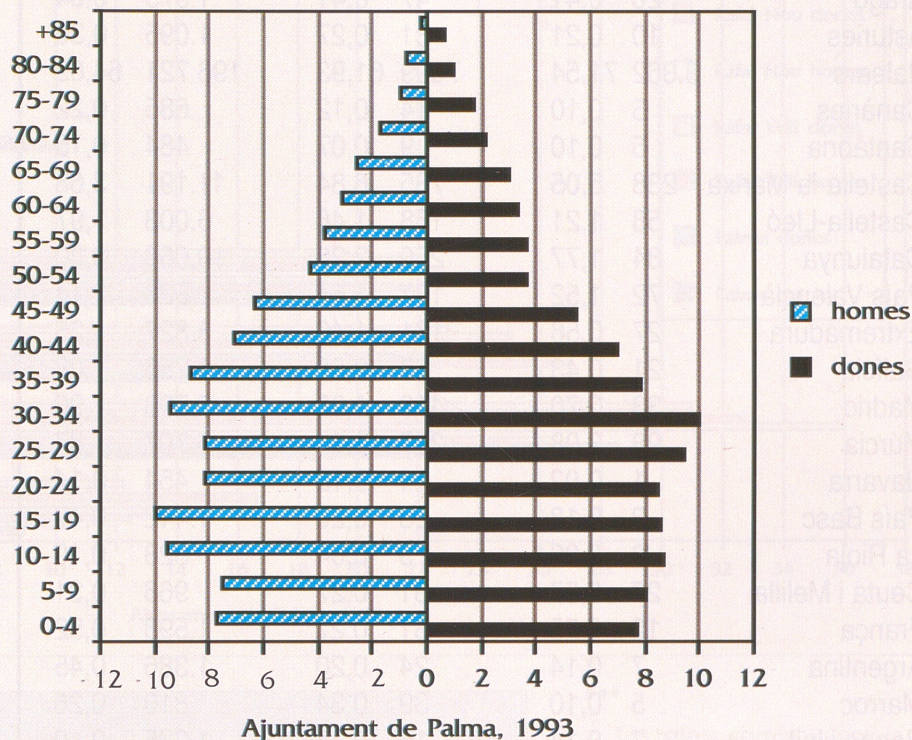
Analitzant la densitat de població, en els tres casos les xifres són superiors a la mitjana de Palma (13,93 h/ha). No obstant això, hi ha algunes diferències entre els tres barris, ja que el Rafal Vell, amb una densitat de 157,64 h/ha, supera en molt la del Rafal Nou (107,16 h/ha) i és gairebé el doble de la del Viver (80,36 h/ha).

L'estructura de la població per edat i sexe

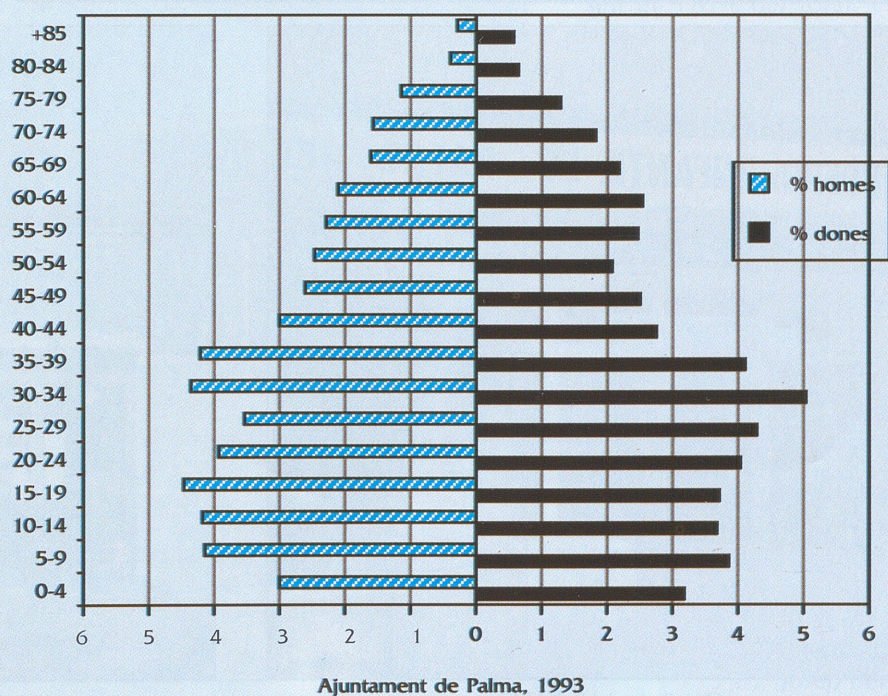
La principal característica demogràfica que podem destacar del conjunt analitzat és l'elevat percentatge de població jove (0-14 anys). En el Rafal, aquesta xifra és del 34%, molt superior a la de Palma, que tan sols arriba al 18,31%. En el Viver, amb un 29,86%, també es dona una notable diferència respecte a la mitjana de la ciutat.

La població adulta de Palma representa el 68,23% del total, men-

PIRÀMIDE DE POBLACIÓ DEL RAFAL, 1992

PIRÀMIDE DE POBLACIÓ DEL VIVER, 1992

<u>origen</u>	El Viver		Rafal (Nou i Vell)		Palma	
	<u>població</u>	<u>%</u>	<u>població</u>	<u>%</u>	<u>població</u>	<u>%</u>
Andalusia	561	11,9	1989	17,35	36.245	11,92
Aragó	20	0,41	47	0,41	1.975	0,64
Astúries	10	0,21	31	0,27	1.095	0,36
Balears	3.362	71,54	7099	61,93	196.721	64,69
Canàries	5	0,10	14	0,12	685	0,22
Cantàbria	5	0,10	9	0,07	484	0,15
Castella-la Manxa	238	5,05	785	6,84	11.191	3,68
Castella-Lleó	58	1,21	168	1,46	6.003	1,97
Catalunya	84	1,77	260	2,26	10.063	3,30
País Valencià	72	1,52	177	1,54	6.528	2,14
Extremadura	27	0,56	161	1,40	3.827	1,25
Galícia	21	0,43	67	0,58	3.286	1,08
Madrid	33	0,70	119	1,03	5.798	1,90
Múrcia	98	2,08	257	2,24	5.707	1,87
Navarra	1	0,02	14	0,12	454	0,14
País Basc	9	0,18	23	0,20	1.442	0,47
La Rioja	3	0,06	5	0,04	328	0,10
Ceuta i Melilla	27	0,57	31	0,27	966	0,31
França	12	0,25	31	0,27	1.595	0,52
Argentina	7	0,14	24	0,20	1.386	0,45
Marroc	5	0,10	39	0,34	810	0,26
Regne Unit	7	0,14	16	0,13	1.225	0,40
Altres	34	0,68	90	0,70	6.254	2,18

Font: Ajuntament de Palma (1993)

...

tre que la del Rafal és del 58,5% i la del Viver del 58,61%.

Lògicament, el percentatge de majors de 65 anys, tant per al Rafal (7,6%) com per al Viver (11,53%), és més reduït que el de Palma (13,46%), ja que, com hem apuntat abans, es tracta de barriades joves.

La immigració

Dins l'apartat referit a la immigració, trobam clares diferències entre el Viver i el Rafal, i fins i tot entre el Rafal Vell i el Rafal Nou.

El major percentatge de nascuts a Balears correspon al Viver (71,54%), amb una xifra superior a la mitjana de Palma (64,69%). El Rafal Vell, amb un 64,71%, té un percentatge similar al de la ciutat i el Rafal Nou (54,85%) es troba per davall.

El grup d'espanyols nascuts fora de les illes és molt nombrós en el cas del Rafal Nou, ja que suposa quasi la meitat dels residents (44%). Aquest percentatge disminueix en el Rafal Vell (33,46%) i encara més en el Viver (27,37%). En el conjunt de Palma, els immigrants peninsulars representen el 31,59%.

En els tres casos els llocs de procedència més freqüents són Andalusia i Castella-la Manxa.

...

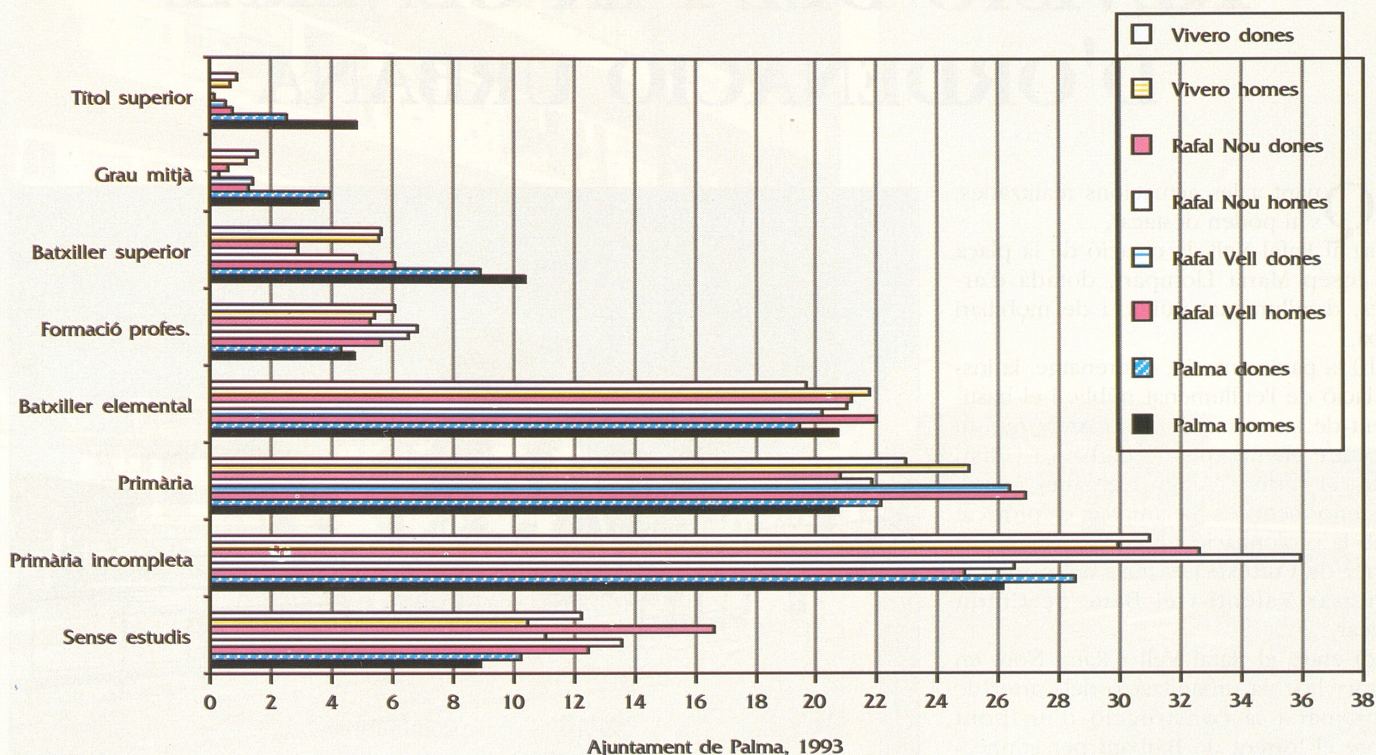

Guarderia del Rafal Nou

Local de la tercera edat del Viver

NIVELL DE FORMACIÓ RAFAL-VIVER, 1992

...

Les xifres corresponents a la immigració estrangera indiquen la poca importància d'aquests residents a la zona. Si en el cas de Palma els estrangers suposen el 3,81% del total, en el Rafal es redueixen a l'1,5% i en el Viver, a l'1,08%.

El nivell d'educació

La majoria de la població d'aquests barris (més del 80% en els dos casos) es troba en els nivells educatius inferiors (sense estudis, primària incompleta i primària).

Per altra banda, la població amb títols superiors no arriba en cap cas al 3%, mentre que la xifra de Palma és del 7,49%. Destaquen els baixíssims percentatges del Rafal Nou, on tan sols el 0,62% de les dones i el 0,52% del homes gaudeixen d'aquests estudis.

Antònia Ripoll
Josep Benítez
Francesca Vives

Col·legi Públic del Rafal Vell

REVISIO DEL PLA GENERAL D'ORDENACIO URBANA

Quant a les actuacions realitzades, s'hi poden destacar:

a) al Rafal Vell, la creació de la plaça de Josep Maria Llopart, dotada d'arbres, d'enllumenat públic i de mobiliari urbà,

b) la pavimentació, el drenatge, la instal·lació de l'enllumenat públic i el bastiment de les voravies dels carrers que hi ha entre els torrents de Bàrbara i Gros i entre el carrer d'Aragó i el camí Salard. Posteriorment, es va ampliar el projecte amb la prolongació i l'acondiciament del carrer de Curtitxó i el tram del carrer de Bartasar Valentí i el Banc de Crèdit Balear,

c) entre el Rafal Vell i Rafal Nou, en primer lloc, la urbanització del carrer de Biniamar i la construcció d'un pont sobre el torrent de Bàrbara per connectar els dos barris; en segon lloc, la construcció d'una rotonda que uneix el carrer de Biniamar amb el de la Mare de Déu de Montserrat; en tercer lloc, l'acondicia-

...

Plaça del Rafal Vell

Plaça del Rafal Nou

Centre de Salut (el Viver)

Revisió Pla general d'ordenació urbana

Aprovació inicial (vegeu plànol)

RAFAL VELL

	Denominació	Carrer
1)	Espai lliure	Joan Estelrich Artigues
2)	"	Alber
3)	"	Baladre
4)	Equipament	Pere Crespi
5)	"	Via Cintura
6)	"	Taronger

RAFAL NOU

1)	Espai lliure	Crèdit Balear
2)	Equipament	Camí Salard
3)	"	Camí Salines

EL VIVER

1)	Espai lliure	Camí Salard
2)	"	Esteve
3)	"	Cases de Son Ametler
4)	Equipament	Mestre Breton
5)	"	243
6)	"	Camí Salard
7)	"	Curtixó
8)	"	Crèdit Balear, 35

Cal remarcar que tota revisió d'un Pla general s'ha de sotmetre a una aprovació inicial, una de provisional i, finalment, la definitiva.

En aquests moments, ha acabat el període d'informació pública de l'aprovació inicial, per la qual cosa la nostra feina exposarà tot allò que està previst fins a l'actual estat de tramitació, tot deixant de banda que, una vegada estudiades les al·legacions, es puguin fer algunes modificacions.

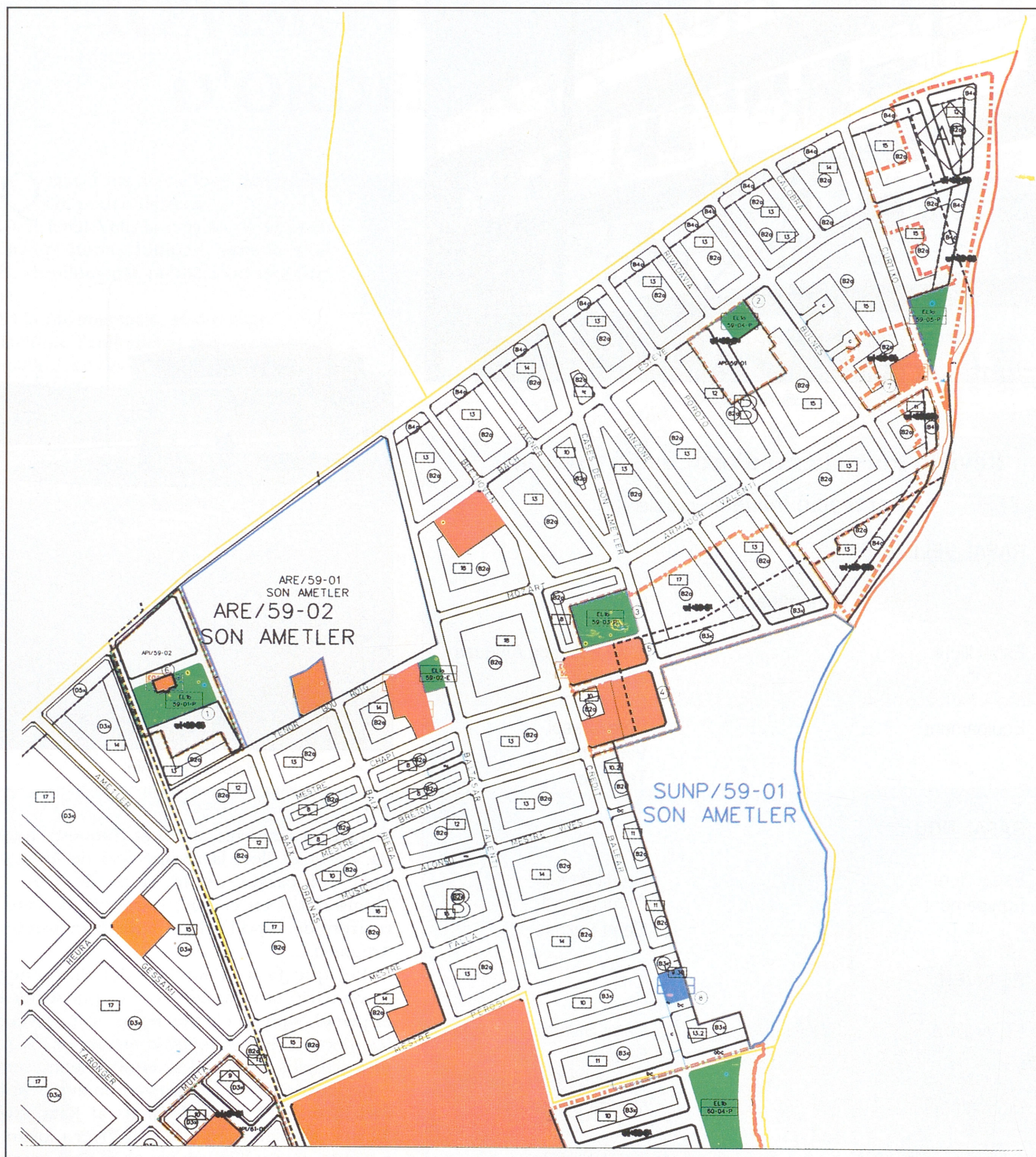
Rotonda del Rafal

...

ment d'aparcaments al costat d'aquesta rotonda; en quart lloc, la recuperació de les voravies del carrer de la Mare de Déu de Montserrat, i en cinquè, l'obertura de carrers (carrers de Ripoll i Palo i de Joan Estelrich Artigues).

Pel que fa a la Revisió del Pla general d'ordenació urbana, tal i com es pot seguir en el plànol, sumant els tres barris, s'hi preveuen les innovacions següents: construir 15.164 m.² més d'espais lliures; dels equipaments, sense especificar el tipus, s'hi preveu un augment de 31.634 m.², 12.952 dels quals al Rafal Nou, 12.505, al Rafal Vell i 6.177, al Viver i, quant a la xarxa viària, s'hi contemplen cinc innovacions:

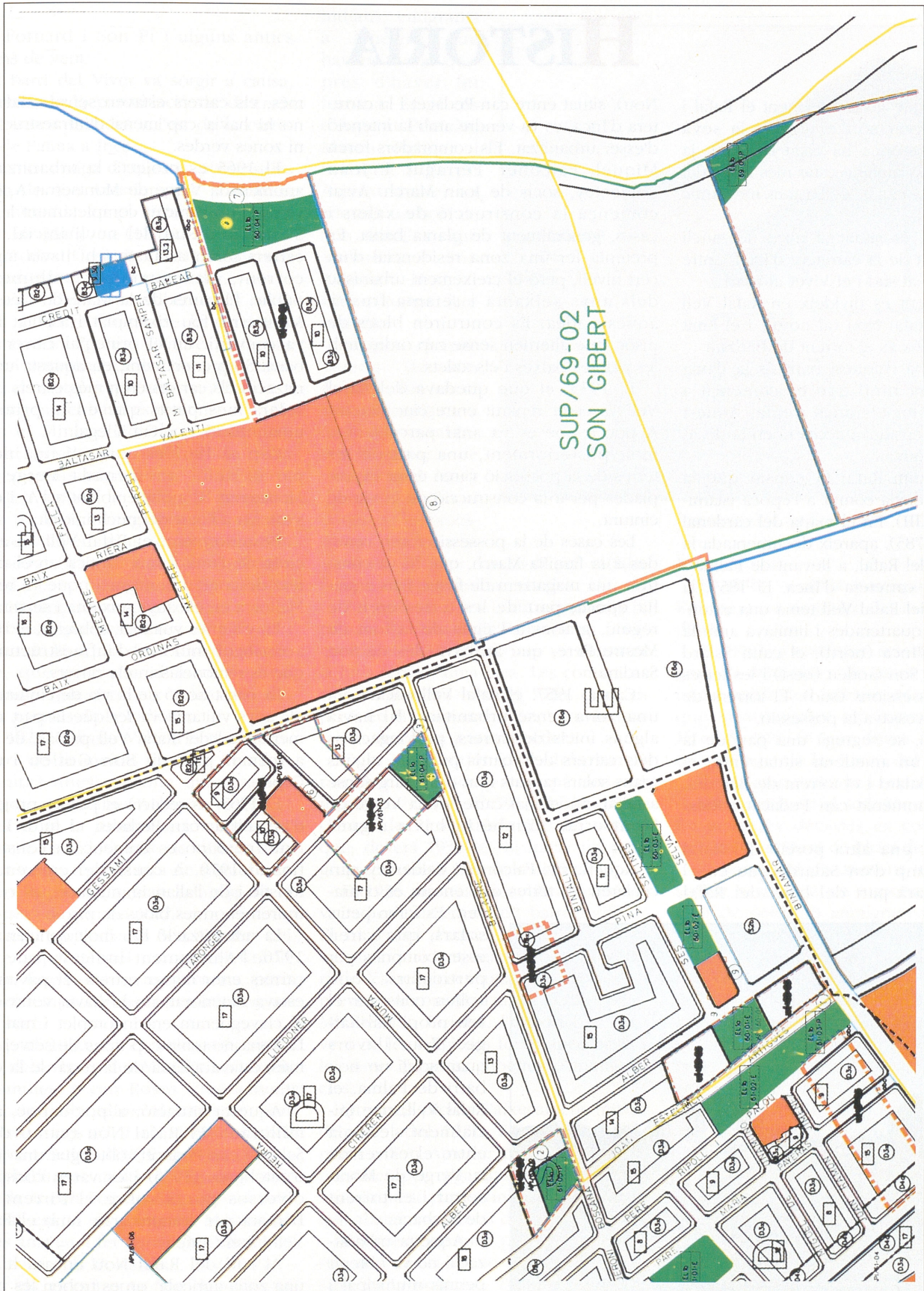
- 1) un brançal d'accés a la via de cintura,
- 2) l'ampliació del vial del Poliesportiu de Son Gotleu i la connexió amb els vials del segon hospital,
- 3) l'ampliació del camí Salard,
- 4) la prolongació del carrer de Biniamar a Son Gibert, i
- 5) el vial de connexió del carrer de Biniamar al carrer d'Aragó.

- Espais lliures
- Equipaments del barri
- Sistemes i equipaments generals de la ciutat

EL VIVER

Actuacions proposades. Aprovació inicial

EL RAFAL

Actuacions proposades. Aprovació inicial

- Espais lliures
- Equipaments del barri
- Sistemes i equipaments generals de la ciutat

HISTORIA

Tot i que geogràficament el Rafal i el Viver són contigus, la seva evolució històrica ha estat diferent, ja que el Viver, malgrat estar més lluny del centre de la ciutat, és bastant més antic que el Rafal.

El Rafal, és situat al nord del nucli antic, a l'est de la carretera d'Inca, entre Son Gotleu al sud i el Viver al nord.

Actualment es divideix en Rafal Vell (al sud) i Rafal Nou (al nord), i el límit entre ambdós és el torrent de Bàrbara.

La història d'aquest barri és la d'una antiga zona rural que es començà a urbanitzar en els anys trenta. Aquest procés s'intensificà i accelerà en la dècada dels seixanta.

El topònim Rafal fa pensar que la zona ja es devia conrar a l'època islàmica (s X a XIII). En el mapa del cardenal Despuig (1785), apareix documentada la possessió del Rafal, a llevant de Palma i prop de la carretera d'Inca. El 1859, la possessió del Rafal Vell tenia una extensió de 120 quarterades i limitava amb la carretera d'Inca (nord), el camí Salard (est), el de Son Gotleu (oest) i les terres d'altres possessions (sud). El torrent de Bàrbara travessava la possessió.

El 1866, se segregà una part de la possessió, un ametlerat situat entre el camí d'en Salard i el torrent de Bàrbara, que fou anomenat can Pedacet i Rafal Nou.

El 1929, una altra porció del Rafal Vell, el camp d'en Salard (que en el futur formarà part del barri del Rafal

Nou), situat entre can Pedacet i la carretera d'Inca, es va vendre amb la intenció d'esser urbanitzat. Els compradors foren Miquel Falconer Ferragut i Joan Caldentey, socis de Joan March. Aviat començà la construcció de xalets i cases, generalment de planta baixa. Es pretenia fer una zona residencial d'un cert nivell, però el creixement urbanístic dels anys seixanta i setanta frustrà aquesta idea. Es contruïren blocs de pisos, que alternen sense cap ordre amb les plantes baixes i els xalets.

El 1935, el que quedava del Rafal Vell va esser repartit entre cinc hereus. A poc a poc es va anar parcel·lant i, molt posteriorment, una part de les terres de la possessió varen esser expropiades per a la construcció de la via de cintura.

Les cases de la possessió foren venudes a la família March, que hi va construir una magatzem de fusta. Fins aquella època, part de les terres eren de reguiu, gràcies a l'aigua de la font de Mestre Pere, que arribava des de Son Sardina.

Cap al 1957, el Rafal Vell encara era una zona sense urbanitzar. Hi havia alguns inicis de carrers, prolongacions dels carrers dels barris pròxims, alguns grans solars tancats i un camí llarg sense asfaltar, anomenat carrer de la Verge de Montserrat. També hi havia alguns horts.

Aquell any, Falconer i Caldentey parcel·laren les terres que encara es conraven. Es feren petits solars, que varen esser comprats per particulars que volien construir el seu propi habitatge. Fou llavors quan sorgí un nou barri de Palma, el Rafal Vell, que inicialment s'estenia entre el carrer de la Verge de Montserrat i el torrent de Bàrbara.

Aquesta urbanització no va obtenir permís municipal i inicialment no tenia ni aigua ni clavegueram. A

més, els carrers estaven sense asfaltar i no hi havia cap mena d'infraestructura ni zones verdes.

El 1965 es projectà la urbanització anomenada Verge de Montserrat A, que va tenir un caràcter completament legal. S'estenia al sud del nucli inicial. Els carrers foren asfaltats i hi havia aigua corrent, clavegueram i enllumenat públic. El carrer de la Mare de Déu de Montserrat fou eixamplat i asfaltat i es va convertir en el principal carrer del barri. Sorprenentment, en aquesta urbanització els carrers eren més estrets i els solars més petits que en la primera urbanització, que era il·legal.

Cap al 1967 es construí una nova parcel·lació, anomenada Verge de Montserrat B, molt semblant a l'A, i que s'estenia a l'oest del nucli inicial.

Posteriorment, el Rafal Vell va anar creixent d'una forma caòtica en el context de la gran immigració que va rebre Mallorca en els anys seixanta i setanta.

En els anys vuitanta, sobretot, el barri aconseguí millores d'infraestructura i que es remodelassin els carrers.

La construcció de la via de cintura en els anys vuitanta va fer que la part més meridional del Rafal Vell passàs, de fet, a formar part de Son Gotleu i can Capes.

El 1965, es redactà el primer projecte d'urbanitzar can Pedacet, el futur Rafal Nou, però no es començà a construir fins al 1970. A causa del creixement turístic i de l'allau migratori, es contruïren enormes blocs de pisos.

La urbanització fou molt deficient. El 1976, l'Ajuntament indicava que els carrers eren massa estrets, el paviment estava deteriorat, no hi havia voravies i el clavegueram era incomplet i mal fet. La zona no tenia cap tipus de servei i, a més, estava aïllada de la resta de la ciutat.

Aquesta situació, a poc a poc, anà millorant. El Rafal Nou (camp d'en Salard i can Pedacet) obtengué una línia d'autobusos (1976) i es varen construir diversos ponts sobre el torrent de Bàrbara per comunicar-se amb el Rafal Vell i Son Gotleu.

Al sud del Rafal Nou encara hi ha una zona agrícola, on es troben les possessions de Son Güells, Son Güells Nou,

Possessió (Rafal Vell)

...

Son Fornard i Son Pi i alguns antics molins de vent.

El barri del Viver va sorgir a causa, sobretot, de la parcel·lació de diverses possessions situades a l'est de la carretera de Palma a Inca.

La més antiga d'aquestes possessions era la de Son Ametler, que ja apareix documentada en el *Llibre del repartiment de Mallorca* (1232). En el mapa del cardenal Despuig (1784) s'esmenten les possessions de Son Ametler, vora la carretera d'Inca, Son Gibert, més a l'oest, i a l'altre costat de la carretera d'Inca, Son Fuster. També hi figura l'hostal anomenat de la Creu, on s'allotjaven els viatgers que anaven a Palma.

L'origen del barri es remunta al 1844, quan el Ministeri d'Obres Públiques adquirí un solar per construir una petita casa per als manobres. El 1854, el Ministeri amplià la finca i la destinà a viver d'arbres i magatzem. Al voltant d'aquest viver, dins terrenys de Son Montserrat (una altra possessió situada al sud de Son Ametler) i Son Fuster Nou començaren a sorgir cases.

Totes aquestes terres es proveïen d'aigua de la síquia de la font de Mestre Pere, que es troba al nord de Son Sardina i que arribava a la zona del Viver a través de la Indiotera.

El 1923, Baltasar Valentí Forteza, propietari de la meitat de Son Ametler, urbanitzà unes seixanta quarterades. L'arquitecte Jaume Alenyar va fer el projecte de la urbanització. Dissenyà vies amples i dotà tots els carrers d'aigua, a través d'una xarxa de síquies que rebien l'aigua d'un gran safareig de la possessió de Son Ametler.

Durant molts d'anys Son Ametler i el Viver, separats pel carrer del Crèdit Balear, foren dos barris diferents, però amb el temps s'uniren i constituïren un únic nucli.

Cap al 1930, en el Viver més antic, prop dels viviers del Ministeri, hi havia 80 famílies, a can Roses (que actualment es troba dins el barri de Son Cladera), unes 67, i en el nou establert de Son Ametler, 109. En total, hi havia 1.350 habitants, molts dels quals procedien de la Part Forana. La professió més normal era la de jornaler. Moltes de dones anaven a fer feina a les fàbriques de la zona dels Hostalets

En els anys trenta Son Ametler va anar creixent i s'hi varen fer algunes cases d'estiueg. Un altre factor a tenir en compte és la presència d'alguns rics

indians, emigrants a Amèrica que havien tornat després d'haver fet fortuna. És el cas d'Antoni Pericàs, Mateu Palmer i Sebastià Sabater. Aquest darrer va adquirir un bocí de Son Ametler, que anomenà Son Ametler Nou, amb el temps, l'urbanitzà.

Malgrat el creixement de Son Ametler, fou en el Viver, pròpiament dit, on s'instal·laren la majoria de comerços. Hi havia diversos cafès i botigues de comestibles, una carnisseria, un calderer, un molí per moldre farina i dos per moldre ametles.

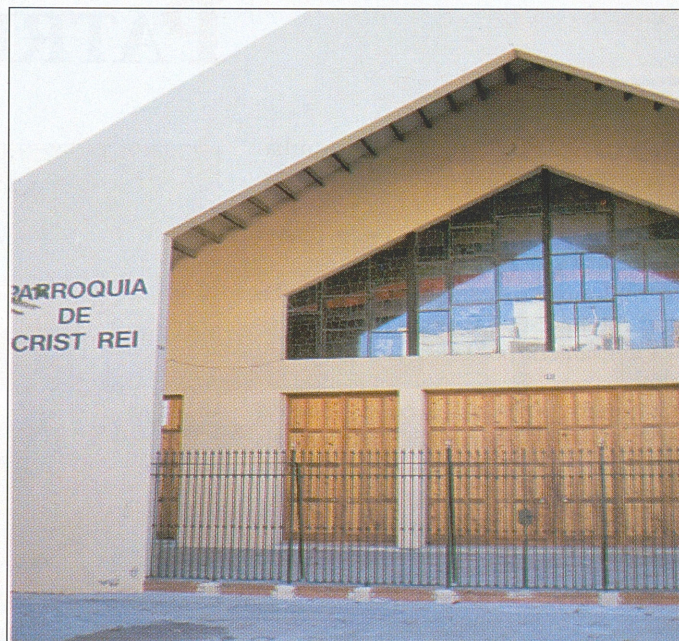
Pel que fa a les comunicacions, hi passava la diligència Palma-Inca, inaugurada el 1837. El 1875 es va construir la línia fèrria Palma-Inca. Les comunicacions milloraren molt el 1926, quan es posà en funcionament un tramvia que anava de Palma a Son Ametler.

Com a la major part dels barris perifèrics, s'hi desenvolupà un cert moviment obrer. El 1913, hi havia un Centre de Picapedrers. També sabem que, devers 1935-36, hi havia un petit grup comunista i un de socialista.

El 1936, la situació política també es va radicalitzar en aquest barri perifèric. El 14 d'abril d'aquell mateix any hi va haver un incident quan es beneí l'oratori de les religioses agustines. Segons el prevere Antoni Bauzá, el bisbe Josep Miralles fou insultat, l'oratori i el convent de les religioses foren apedregats i les seves façanes, cobertes d'immundícies.

Quan es produí l'aixecament militar de juliol del 1936, Sebastià Sabater reuní a Son Ametler Nou un grup de persones per organitzar la Falange. La seu d'aquest partit s'instal·là en el cafè que abans era l'hostal de la Creu.

Diverses persones patiren la repressió, que afectà els sectors més esquerrans de la població. Foren assassinats, entre d'altres, Pere Cañellas, propietari del cafè can Borra, Pere Horrach, Nicolau Cañellas, tramviari del PSOE, i

Parròquia de Crist Rei

Jeroni Morell.

El 1938, s'erigí la parròquia de Crist Rei, que se segregà de la del Pont d'Inca.

El 1959, s'acabaren les obres d'un grup de vint blocs de cases de planta baixa, amb dos habitatges cada una, que, promogudes pel patronat de la Mare de Déu de Lluc, foren conegudes en el Viver com les "cases del Bisbe".

En els anys seixanta i setanta, el barri continuà creixent al sud d'aquesta zona. En aquestes dècades es construï un nombre important de blocs de pisos.

A causa del creixement turístic, va arribar a la zona un important contingent de població immigrant procedent de la península.

En els anys vuitanta i noranta continuà el creixement urbanístic, però, des de 1985, s'han construït principalment xalets adossats. Això ha fet que s'hagi produït una immigració, no massa nombrosa, procedent de Palma. Entre altres zones, s'han parcel·lat els voltants de Son Montserrat. El 1995 està prevista la urbanització de bona part de Son Gibert.

Pel que fa a l'economia, l'agricultura pràcticament ha desaparegut i mai no hi ha hagut indústria. Té importància el petit comerç, si bé la major part de la població fa feina a Palma.

Políticament, es detecta un predomini conservador.

Antoni Marimon

PATRIMONI

El començament del procés urbanitzador del Rafal Vell cal situar-lo en els anys 30. Època en la qual es construïren moltes casetes, xalets i torres que encara sobreviuen tot i la creixent pressió sobre el sòl que ha convertit aquesta barriada en una de les més densament poblades dels afores de Palma.

Algunes de les cases corresponen a una tipologia constructiva, freqüent als anys posteriors al modernisme, així destaca la presència d'unes torres quadrades d'un, dos i fins i tot tres pisos d'alçada, que solen acabar en un mirador obert a la part superior, cobert amb una teulada de quatre vessants de teula àrab. La resta de la construcció sol correspondre a una casa de considerables dimensions de planta baixa i pis, que així mateix també té un ampli hort o jardí al seu voltant.

Aquestes edificacions, mig residència habitual i mig casa d'estiueig, són un dels fets més distintius de la zona. Sembla que moltes foren construïdes pels indians enriquits, que mostraven així la solvència de les seves economies.

Algunes de les vil·les presenten solucions arquitectòniques originals, com és el cas de la vil·la Catalina, al Viver, que és un xalet de planta baixa i pis, amb un original accés a la casa pel xamfrà d'entrada i una curiosa habitació octogonal al primer pis, o la casa de remi-

Son Ametler

niscències neogòtiques del carrer del Mestre Xapí, amb una torre quadrada feta de marès vist i terrat pla, que presenta a la seva façana una finestra ogival i dues petites gàrgoles als costats. També al Viver, al carrer del Cirerer, hi ha un xalet de planta baixa, datat el 1935, que mostra una façana esglaonada, que es pot adscriure en el corrent racionalista de moda els anys 30. El

1949 en els terrenys de Son Gibert s'inicià la construcció del Seminari Nou.

Les poques cases populars que encara queden, arquitectònicament, són funcionalistes i tradicionals, predominen les plantes baixes d'un o dos aiguavessos i coberta de teula, que molts de cops es combinen amb altres de terrat pla i balustrades. Les façanes normalment presenten tres obertures: la central per la porta d'accés i les laterals ocupades per grans finestres o balcons. Al darrera hi sol haver un petit corral o jardí.

La casa més significativa del barri és la possessió de Son Ametler. Tot i que encara no ha estat inclosa en el nou *Catàleg Municipal de Protecció d'Edifis i Elements d'Interès Històric, Artístic i Arquitectònic*, de Palma. La possessió de Son Ametler és documentada ja en època medieval, si bé la part més antiga de les actuals edificacions, les que envolten la capella, és probablement del s. XVII. La capella, de reduïdes dimensions, és dedicada a la Immaculada Concepció i va complir la funció d'oratori públic de la barriada fins als anys 30.

En l'actualitat la capella i les

Casa del carrer del Cirerer (1936)

...

dependències annexes serveixen de residència al darrer propietari de la possessió. Aquesta part, la més antiga del conjunt, és constituïda per unes dependències de volta rebaixada. Destaca la rica decoració musivària de les parets de la capella, realitzades devers l'any 1807, que mostren escenes quotidianes i al·legories cristianes. A l'exterior de la casa antiga, a la façana contigua a la capella, es poden veure emparedades les restes d'un arc ogival que tal vegada indiquin l'existència de restes gòtiques, que confirmarien l'antiguitat de la casa.

La part més moderna de la possessió, la que els propietaris anomenen els pisos, correspon a una construcció de planta en forma de L, que probablement fou aixecada a mitjan s. XIX. Aquesta edificació, de considerables dimensions, presenta una façana principal amb la porta d'accés centrada, i un alçat de planta baixa, pis noble i porxo, que es repeteix al costat de llevant. Obert al sud, i protegit per les dues ales de les cases, s'obre un gran jardí d'estil isabelí, en el qual es trobaven les pèr-

Seminari Nou (el Viver)

goles més llargues de Mallorca. Avui dia aquest jardí està completament abandonat.

Son Ametler, a pesar del seu estat de

semiabandonament, manté elements de gran vàlua arquitectònica.

Joan Manuel Pons

VIDA SOCIAL

RELIGIO, EDUCACIO I ESPORTS AL RAFAL I AL VIVER

AL RAFAL VELL

Una de les primeres iniciatives que es posaren en funcionament al Rafal Vell fou la creació (1965) de la parròquia de la Mare de Déu de Montserrat. S'hagué d'esperar fins al 1967 perquè fos nomenat el seu primer rector, Bartomeu Pascual. La nova parròquia des d'un principi va recollir diverses associacions: JOC, Càritas, etc. Al principi dels anys 70 apareix un grup de cursillistes de cristiandat i el club de joves Nova Generació. Entre 1975 i 1984 la parròquia, amb l'ajuda de les monges Franciscanes, va organitzar i dirigir una guarderia i el 1979 es va iniciar una experiència amb gent major que va culminar en la creació, el 1984, d'una associació de la tercera edat. En aquests darrers anys han sorgit, vora la parrò-

quia, un moviment d'acció social, de catequesi i d'animació. A part de l'Església catòlica, el Rafal Vell compta amb la presència, des de 1965, d'un grup de l'Església baptista reformada.

Des de la creació dels primers col·legis al final de la dècada dels 60 fins a 1982, les condicions en què es trobaven els edificis eren molt precàries i el nombre de professors era reduït. Però, al principi dels 80, amb la creació d'una associació de pares d'alumnes s'aconseguien reformes de les infraestructures i moltes millores en l'educació pública. A part del col·legi públic el barri té el centre privat Sant Josep Obrer que fou inaugurat el 1966 i que des del principi dels anys 80 compta amb una associació de pares d'alumnes.

Durant la dècada dels 60 aparegué l'equip de futbol Atlètic Rafal. El 1973

aquest equip es va dissoldre i sorgí, en el seu lloc, el Vines que només durà un any. Finalment, els dos equips es fusionaren, i formaren el Club Esportiu Atlètic Rafal. Devers 1982 es creà la penya futbolística Racó d'Hellín que segueix les actuacions del Mallorca. En aquests darrers anys s'ha fundat el club de petanca Enginyer-3.

L'Associació de Veïns del Rafal Vell va sorgir durant el 1973 a partir d'un moviment juvenil de la parròquia animat pel rector, Sebastià Mesquida. També va participar en la fundació el batle de barri Joan Capó. La tramitació dels estatuts va ser ràpida i al final del mateix any quedava legalitzada la que ha estat la primera associació de veïns de Palma. Des d'un principi, l'associació

...

va tenir un caràcter reivindicatiu, la qual cosa provocà certa preocupació dins l'Ajuntament. Els objectius fixats eren, bàsicament, tenir un barri més net, tancar els solars sense edificar, millorar la salubritat del torrent de Bàrbara i construir un nou col·legi. Des d'un principi l'Associació de Veïns va crear una publicació periòdica. El 1981 es va constituir una comissió encarregada de fundar una banda de cornetes i tambors però que, des de 1983, va quedar deslligada de l'Associació de Veïns, i començà a actuar com a grup independent.

Des del 1981 el barri compta amb el Club d'Esplai l'Auba. Aquest esplai va sorgir d'un grup d'animació de la parròquia Mare de Déu de Montserrat i com a continuació d'un antic centre d'esplai que ja hi havia a la mateixa parròquia.

AL RAFAL NOU

L'Associació de Veïns del Rafal Nou sorgí, sobretot, amb la intenció de solucionar els problemes urbanístics que la barriada patia. El 1975 es formà una junta promotora que va iniciar els tràmits per fundar l'associació. El 1976 ja estava legalitzada. Les primeres reunions es feren en un local de la parròquia del Viver.

Les principals reivindicacions se centraren a sol·licitar millores de la comunicació del barri amb el centre de la ciutat amb un transport públic regular; de les infraestructures generals i, principalment, de les educatives amb la construcció d'un col·legi públic, i de les àrees dedicades a l'esplai amb la creació de noves zones verdes. Les reformes més destacades que s'aconseguien foren el bastiment d'un pont entre el carrer de Baladre i el del Pare Jeroni Boscana, l'eixamplament del camí Salard i la instal·lació de bústies de correus i de cabines telefòniques. El 1979 es va promoure la retolació de diversos carrers del barri i se sol·licità la col·locació de la xarxa completa de clavegueram.

En els anys 80 l'Associació de Veïns també va iniciar la promoció d'activitats culturals i educatives: conferències, excursions, activitats d'esplai. Durant el 1983 va néixer, dins la mateixa associació, un centre d'esplai per als infants.

Des de 1977 el col·legi públic del Rafal Nou compta amb una associació de pares d'alumnes. A més, dins el barri s'hi troba el centre escolar privat Pedro Poveda que s'hi va traslladar el 1972.

Església parroquial Mare de Déu de Montserrat (Rafal Vell)

AL VIVER

Inicialment, la zona del Viver depenia de la parròquia del Pont d'Inca. El 1938 es feu la parròquia de Crist Rei i el primer rector fou Antoni Bauzà Gayà (1938-47). Amb el temps, se segregaren les parròquies de la Mare de Déu de Lluc, al barri del mateix nom, el 1956, i de la Mare de Déu del Roser, de Son Cladera, el 1969. La parròquia del Crist Rei ha impulsat diverses associacions com al Conferència de Sant Vicenç de Paül (1962), l'Agrupament Escolta Crist Rei (1963-71) i l'Agrupament Escolta Nova Terra (1973-88), continuació de l'anterior. També a l'empar de la parròquia sorgiren els clubs juvenils Bons Amics i Nova Terra (1972), que es fusionaren el 1974. Aquest club desaparegué el 1976. Posteriorment, la parròquia promogué el club juvenil Bona Gent (1985). Des de 1984 hi ha el Club d'Esplai Bulla.

El 1924 s'hi instal·là una comunitat de religioses agustines, que aviat tengué un col·legi i un oratori.

El 1949 s'inicià la construcció del nou Seminari Diocesà, que funcionà fins al principi dels vuitanta, quan es traslladà a la seva antiga seu. En aquest edifici s'hi instal·là a mitjan decenni dels setanta el Col·legi de Sant Pere, d'ensenyament secundari. Des de mitjans anys

vuitanta també hi ha l'Escola Universitària de Graduats Socials.

El 1990 s'inaugurà dins part del seminari la Residència de Vells de Sant Vicenç de Paül, de les religioses Filles de la Caritat.

El 1986 es va obrir un Saló del Regne dels Testimonis de Jehovà.

A més del Col·legi de Sant Pere, també hi ha els col·legis privats de la Mare de Déu de la Consolació i Juan de la Cierva i el públic El Viver. Així mateix hi ha la guarderia Popeye.

Les primeres notícies esportives daten de 1934 i 1935, en què s'organitzà un equip de futbol. Després aparegueren el Club Cultural i Esportiu Hispània (1942), el Club de Futbol Atlètic Viver (1961-84), el Club de Petanca Viver Mallorca (1974).

Des dels anys vint s'hi celebren les festes el dia de Sant Jaume (25 de juliol).

El 1985 s'hi inaugurà un Centre Cultural i un de Salut, que també atén la població del Rafal.

Del moviment veïnal destaca que el 1975 es formà una junta promotora de l'Associació de Veïns Viver-Rafal Nou. Aquesta associació fou legalitzada el 1976. El 1979 es creà l'Associació de Veïns Viver-Molí del Rafal.

Miquel Pieras Villalonga

EL MOVIMENT ASSOCIATIU

AL RAFAL NOU I AL RAFAL VELL

L'Associació de Veïns del Rafal Nou, que compta amb més de 100 socis, és presidida per Juan Luis Calahorra des de fa 3 anys. Es fundà el 1976, però durant molt de temps la seva labor va ésser pràcticament inexistente. Actualment organitzen diverses activitats socioculturals i esportives, tallers de vídeo i ràdio, cuina, sevillanes, etc... Per problemes amb l'Ajuntament varen deixar l'edició d'adults que feien a través d'Aula Cultural.

L'associació comparteix el local, situat al carrer de la Selva, amb el Club d'Esplai i el Club de Joves.

Editen una revista, *Nou Rafal*, des de fa dos anys, amb una periodicitat semestral, a la qual col·laboren les diverses entitats del barri.

De l'Associació de Veïns va néixer una entitat esportiva independent: l'Associació Esportiva Rafal Nou.

Varen començar la temporada 92/93 amb un equip de futbol aleví i un de futbol-7. La temporada 93/94 només hi ha un equip de futbol-7 federat. Però no federats tenen equips infantils, cadets, juvenils i de majors.

També al Rafal Nou ens trobam amb el Club d'Esplai Xip-Xop, coordinat per Manuel Pérez.

L'O.J.E. té al carrer de l'Alber un grup d'esport i aventura, Voltors, dirigit per Roberto Martín. Entre d'altres activitats, els aproximadament 70 joves del grup, practiquen piragüisme, espeleologia, escalada, bicicleta de muntanya, etc...

El Col·legi del Rafal Nou edita una revista, *Picarol*, feta pels alumnes amb col·laboracions de l'A.P.A. i de l'Associació de Veïns. S'edita en català i surt trimestralment.

El director del col·legi és Jaume Parets. A part de la revista duen a terme tota una sèrie d'activitats: un programa d'innovació musical, tallers de música, una coral... L'associació de pares i mares així mateix organitza activitats complementàries com esports, psicomotricitat, mecanografia,... i també hi ha activitats promogudes per l'Ajuntament: futbol i gimnàstica rítmica. A més, l'equip de futbol sala de l'Associació de Veïns juga i entrena al col·legi.

Al Rafal Nou hi ha també l'Associació de Tercera Edat Bons Amics, presidida per Àngel León, amb 185 socis. Funcionen des de fa tres anys a un local de l'IBAVI.

L'Associació de Veïns del Rafal Vell té 280 socis i és presidida per Antoni Ferrer. És una de les primeres associacions de veïns de Palma i va néixer al principi dels anys setanta. Du a terme tota una sèrie d'activitats al Centre Cultural de l'Ajuntament: educació d'adults amb Aula Cultural i tallers diversos. Així mateix organitza les festes de la barriada, una cavalcada per Reis,...

Edita una revista trimestral anomenada *Es Rafalí*, a la qual hi ha col·laboracions de l'Associació de Tercera Edat, de la parròquia i de l'Auba.

El Club d'Esplai l'Auba va complir 13 anys el maig de 1994. Tenen uns quants monitors que organitzen activitats diverses (teatre, esports, acampades,...) per a nins i nines de 4 a 14 anys. Publiquen la revista *L'Auba*, bimensual i en català.

L'A.P.A. del Col·legi Públic del Rafal Vell és presidida per Joan Sintes. S'encarrega del menjador i organitza activitats extraescolars (com esports, música i les festes de l'escola amb la col·laboració del professorat). Una de les iniciatives de l'actual junta directiva ha estat la creació d'una comissió d'ecologia, que organitza activitats relacionades amb la conservació del medi ambient. Fan una revista que és diu *A.P.A.*, semestral i en català.

La coral Cants i Rialles va néixer al col·legi fa 5 anys i actualment està oberta a tota la barriada.

El Rafal Nou i el Rafal Vell comparteixen la parròquia Verge de Montserrat i, juntament amb la de Son Gotleu, formen l'anomenat Sector Solidari. Així editen conjuntament la revista mensual *Es Pont*.

La parròquia té un grup d'acció social per atendre les necessitats socials del barri, amb l'ambulatori i els serveis socials de l'Ajuntament. També hi ha el Grup d'Esplai els Amics, el Grup de Joves Solidaris per al·lots més grans, un grup de muntanyisme i l'Associació de Tercera Edat Verge de Montserrat, presidida per Àngela Albertí.

La parròquia manté bones relacions amb el Centre Cultural municipal, l'Associació de Veïns i amb la coral Cants i Rialles.

Finalment, com a entitat esportiva ens trobam amb el Club Esportiu Atlètic Rafal, presidit per Joan Artigues, i que es va fundar

l'any 1966. Tenen 10 equips de futbol a diverses categories i cedeixen el camp al Son Gotleu.

L'ASSOCIACIONISME A LA BARRIADA DEL VIVER

L'any 1992, la Societat Cultural i Esportiva Hispània va celebrar les seves nocces d'or. El 4 de setembre de 1942, en el local del cafè Nou (avui desaparegut), un grup d'entusiastes del bàsquet fundà el Club Hispània, per fomentar la pràctica d'aquest esport. El juny de 1943 es va inaugurar l'actual pista. El 1957 foren aprovats els estatuts vigents i la denominació de Societat Cultural i Esportiva Hispània. L'actual local social fou inaugurat el 1965.

Al llarg de la seva història el club ha aconseguit 6 campionats i 4 subcampionats de Balears, a més de 2 campionats i 1 subcampionat de Mallorca. La temporada 1950/51 va guanyar el subcampionat d'Espanya sènior de segona divisió. També va obtenir diversos campionats de Mallorca i Balears en categoria femenina.

A més, l'Hispània ha tengut altres seccions esportives, i ha aconseguit campionats de Balears d'atletisme i escacs. També tenia seccions de tennis, tennis de taula, hoquei i handbol.

El club actualment és presidit per Gaspar Guasp, té 50 socis i 8 equips de bàsquet en diverses categories.

L'antiga Associació de Veïns el Molí del Rafal-Viver va desaparèixer fa uns anys. En el seu lloc va néixer l'Associació de Veïns Progressistes del Rafal-Viver. No tenen local propi i per tant utilitzen per a les seves reunions i assemblees el saló d'actes de les monges agustines del Viver. Les seves activitats són principalment per a la millora de la qualitat de vida dels habitants de la barriada. Especialment important és la seva lluita per tal que no s'apliquin contribucions especials al barri, així com altres actuacions puntuals en temes socials. Participen en el consell del Centre Cultural del barri. És presidida per Marilena Mas i té uns 360 socis.

Una sèrie de veïns, descontents amb la manera d'actuar d'aquesta associació, el novembre de 1993 varen decidir recuperar la desapareguda Associació de Veïns el Molí del Rafal-Viver. Actualment estan al local de la parròquia de manera transitòria. El president és Jesús Canto i tenen poc més de 300 socis. Les activitats són principalment la lluita contra les contribucions especials, a més d'organitzar cursets de restauració, ball de bot i sevillanes. També contribueixen en l'organització de diverses festes: les de Crist Rei, sant Antoni, les Verges, Dia del Llibre, etc. Participen en el Centre Cultural. Editen esporàdicament fulls informatius per als socis.

L'Associació d'Amics de la Tercera Edat del Viver funciona des de fa 8 anys, i és presidida per Tomàs Miquel Vidal. Té un local, cedit per l'Ajuntament, al carrer de Baltasar Valentí, i el nombre de socis és de poc més de 300.

L'any 1984 va començar a funcionar al barri la Cooperativa Jovent, a la finca de Son Gibert, cedida pel Bisbat. Aquesta cooperativa es dedica a la formació ocupacional de joves, a partir dels 16 anys, amb fracàs escolar, i s'articula com a alternativa al sistema escolar. Disposa de quatre tallers (forja, xapa d'automòbil, mecànica d'automòbil i serveis tècnics), i dos cursos de preparatòria, formació prèvia per entrar als tallers. Tenen en projecte ampliar l'oferta i el nombre de places a 90 o 100 alumnes a l'any. També volen incidir més en el tema de la inserció laboral (creació d'empreses, borsa de treball,...).

El Club de Joves Nova Gent funciona, des de fa 14 anys, a la parròquia de Crist Rei amb 4 grups d'al·lots distribuïts segons les edats. Organitzen tallers, excursions, acampades, fires, a més de col·laborar amb el Centre Cultural, l'Associació de Veïns i la de la Tercera Edat. Actualment el director és Miquel Àngel Sánchez.

Finalment ens trobam amb l'Associació de Pares del Col·legi Públic del Viver. Presidida per Bàrbara Ferrà, actualment està en una etapa de transició, amb pocs socis, poca activitat i problemes econòmics. Habitualment havia organitzat múltiples activitats: ball de bot, sevillanes, mecanografia, anglès, cuina, informàtica, gimnàsia per adults, bàsquet, diverses festes,...

Gabriel Barceló i Milta

Els Barris de Palma

Revisió del Pla general d'ordenació urbana i d'actuacions urbanístiques

Proper fascicle:

Establiments

Imatges de Establiments

Ajuntament de Palma